

TYT FELSEFE · ÜNİTE 8 / 8 · FELSEFE TARİHİ

Felsefe Tarihi: TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de bu üniteden 14 soru sordu: 4'ü 11-15. sorulardan, 10'u Din Kültürü yerine çözölen ek felsefe sorularından (21-25). Felsefe tarihi ek soruların en sık geldiği konu: dokuz yıldıki 45 ek sorunun 10'u burada.

Notlar dört dönemi sırayla veriyor: İlk Çağ'ın arkhe arayışı, Orta Çağ'ın varlık ve tümeller tartışması, modern çağın akıl ve yöntem arayışı, 20. yüzyıl akımları; sonda ÖSYM'nin 14 sorusu tek tabloda.

Bu ünite

14 çıkmış soru (2018-2026)

bu bloktan yılda ~1 soru
14 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu üniteden ne sordu?

14 sorunun 4'ü tek konudan geldi: İlk Çağ.

İlk Çağ ■■■■ 4 soru

2022/23 Sokrates 2023/22 Anaksimenes: hava ve ruh 2024/23 Platon ve doğa filozofları
2026/14 Anadolu'da filozofların izinde

Orta Çağ ■■ 2 soru

2021/24 Tümeller problemi: Ockham 2025/24 İlk Çağ ile Orta Çağ farkı

Modern felsefe (15-19. yüzyıl) ■■■■ 4 soru

2020/14 Kant: Aydınlanma nedir? 2023/23 Spinoza: matematik ve ahlak
2024/24 Spinoza: Etika ve yöntem 2025/25 Nietzsche: trajik yaşam

20. yüzyıl akımları ■■■■ 4 soru

2018/21 Wittgenstein: Tractatus 2022/12 Annie Hall sahnesi: pragmatizm
2022/15 Heidegger: şeylerin kendisine 2026/25 Fenomenoloji: özne ve nesne

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

2 İlk Çağ: Doğadan İnsana (MÖ 6. yüzyıl - MS 2. yüzyıl)

Anadolu'dan Atina'ya

MÖ 6. yy • Thales (Miletos): ilk filozof; arkhe **sudur**.

- MÖ 6. yy • Anaksimandros (Miletos): arkhe **apeiron**, sınırsız ve belirsiz olan.
- MÖ 6. yy • Anaksimenes (Miletos): arkhe **havadır**; hava ile canlılığın ilkesi olan ruh (nefes) aynı şeydir. **TYT 2023/22**
- MÖ 6. yy • Pythagoras: arkhe **sayıdır**; evren matematiksel bir düzendir.
- MÖ 6-5. yy • Ksenofanes (Kolophon): insanın bildiği **tahmin** ağını aşamaz; kesin bilginin imkânını sorgular.
- MÖ 6-5. yy • Herakleitos (Efes): her şey akar, **değişim** esastır; arkhe ateştir.
- MÖ 5. yy • Parmenides: varlık bir ve değişmezdir; değişim duyuların yanılsamasıdır.
- MÖ 5. yy • Empedokles: arkhe **dört öge** (toprak, su, hava, ateş); sevgi birleştirir, nefret ayırır.
- MÖ 5-4. yy • Demokritos: arkhe **atomlar**, bölünemez parçacıklar ve boşluk.
- MÖ 5. yy • Sofistler (Protagoras): insan her şeyin ölçüsüdür; bilgi ve değer **görecelidir**.
- MÖ 470-399 • Sokrates: felsefeyi doğadan **insana ve ahlaka** çevirdi; herkes için geçerli bilgiyi sorgulayarak aradı. **TYT 2022/23**
- MÖ 427-347 • Platon: asıl varlık akılla kavranan **idealardır**; duyular dünyası onların kopyası. **TYT 2024/23**
- MÖ 384-322 • Aristoteles: idea şeylerin içindedir, **madde ve form**; mantığın kurucusu.

ÖSYM'nin İlk Çağ soruları

- İlk filozoflar görünüşün ardındaki birliği, **arkheyi** aradı: Thales su, Anaksimenes hava, Empedokles dört öge dedi. Platon'un farkı: asıl gerçekliği gözle görülen bir maddede değil, **sadece akılla kavranan** idealarda araması. Bu yeni bir dönem açtı. **TYT 2024/23**
- Anaksimenes'te evreni oluşturan **hava** ile insanı yaşatan **ruh** aynı şeydir: canlılar nefes aldıkça yaşar, ruh bedeni nasıl bir arada tutuyorsa hava da dünyayı kuşatır. Böylece ilk kez felsefi bir ruh öğretisi doğdu ve sonraki filozoflar evrenin de bir ruhu olduğunu düşündü. **TYT 2023/22**
- Sokrates'ten önce filozoflar doğaya ve evrene baktı; Sokrates **insana ve ahlaka** yöneldi. Yazılı eser bırakmadı, her bilgiyi akıl süzgecinden geçirdi ve herkes için geçerli, **kesin bilgiyi** aradı. Bilgiyi ve değeri **göreceli** sayan sofistlerdir, Sokrates değil. **TYT 2022/23**
- Felsefe Anadolu'da doğdu: Miletos (Thales, Anaksimandros, Anaksimenes), Efes (Herakleitos), Kolophon (Ksenofanes); Aristoteles de bir süre Assos'ta yaşadı. Bu filozofların problemleri **arkhe, değişim, bilginin imkânı ve varlığın mahiyeti**; özgür irade bu doğa filozoflarının sorusu değildir. **TYT 2026/14**

③ Orta Çağ: Varlık ve İnanç (MS 2-15. yüzyıl)

Orta Çağ felsefesi

- Felsefe din ile iç içedir: **Hristiyan felsefesi** (Augustinus, Anselmus, Aquinalı Thomas, Ockhamlı William) ve **İslam felsefesi** (Kindi, Farabi, İbn Sina, Gazali, İbn Rüşd).
- İlk Çağ filozofları "Doğa nedir, evrenin ana maddesi ne?" diye sordu. Orta Çağ filozofları "**Varlık nedir?**" sorusuna yöneldi, varlığı ve en yüce varlığı bir bütün olarak kavramaya çalıştı. Orta Çağ'ı ayıran bu **ontolojik** yöneliştir. **TYT 2025/24**
- **Skolastik** felsefe: dinin doğrularını akılla ve mantıkla temellendirme çabası (Aquinalı Thomas).

Tümeller problemi

GÖRÜŞ	TÜMELLER NEREDE?
Realizm (Augustinus)	Şeylerden önce, ayrı birer varlık olarak Tanrı'nın zihninde.
İlimli realizm (Thomas)	Tek tek şeylerin içinde, onlarla birlikte.
Nominalizm (Ockham)	Kendi başına var olmaz; şeylerden sonra, soyutlamayla oluşan adlardır. TYT 2021/24

Nominalizm ve Ockham'ın usturası

- Nominalizme göre "adalet" diye ayrı bir varlık yoktur: tek tek adil davranışlar vardır, "adalet" sözcüğü onların **ortak yanlarından** soyutlanmış bir addır. Hiç adil davranış olmasa da var olan bir "adalet" fikri realizme uyar, nominalizme değil. **TYT 2021/24**
- **Ockham'ın usturası**: gerekmedikçe varlık sayısını çoğaltma; açıklamada en yalın yolu seç.

④ Modern Felsefe: Akıl, Yöntem, Eleştiri (15-19. yüzyıl)

Rönesans'tan 19. yüzyıla

- 1561-1626 • Francis Bacon: deneysel yöntem ve tümevarım; zihnin yanılgıları (idoller).
- 1596-1650 • Descartes: yöntemsel şüphe, "Düşünüyorum, öyleyse varım."; modern felsefenin başlangıcı.
- 1632-1677 • Spinoza: **Etika**'yı geometrik yöntemle yazdı; tanımlar, aksiyomlar, önermeler. **TYT 2024/24**
- 1632-1704 • Locke: deneycilik ve liberalizm.

1711-1776 • Hume: nedensellik ve tümevarım eleştirisi.

1724-1804 • Kant: eleştirel felsefe; "Aydınlanma nedir?" yazısında aklını kullanma cesareti. **TYT 2020/14**

1770-1831 • Hegel: diyalektik; tarih, tinin kendini gerçekleştirme.

1798-1857 • Comte: pozitivizm; sadece gözlenen olgular bilginin konusu.

1844-1900 • Nietzsche: akılcı geleneğe başkaldırı, değerlerin yeniden değerlendirilmesi. **TYT 2025/25**

ÖSYM'nin modern felsefe soruları

- Kant aydınlanmayı insanın **kendi suçuyla düştüğü ergin olmayış** hâinden kurtulması olarak tanımlar: "Aklını kullanma cesaretini göster!" Akli kullanmak kendi fikirlerini de eleştirmeyi gerektirir; bilgiye dayanmayan fikirler arasında doğru seçim yapılamaz. Aydınlanma **akla güveni** ve **bilginin değerini** birlikte savunur. **TYT 2020/14**
- 17. yüzyıl düşünürleri **matematiğe** hayrandı: sonuçları tartışılmazdı, yöntemi bütün bilimlere ortak ölçüt olabilirdi. Spinoza da etîği bu yolla yazdı: ona göre ahlakta da geometrideki gibi **adım adım ispat** mümkündür. **TYT 2023/23**
- Spinoza Etika'nın her bölümüne Eukleides gibi tanımlarla, **apaçık aksiyomlarla** ve önermelerle başladı. Amacı insanı mutluluğa götüren yolu sağlam bir akıl yürütmeye çizmekti: doğru yöntemle kurulan bilgi kesindir ve insanı **mutluluğa** götürür. **TYT 2024/24**
- Nietzsche, Sokrates ve Platon'dan beri süren **akılcı geleneğe** başkaldırır: bu gelenek yaşama içgüdüsünü yok saydı, yaşama sevincini öldürdü. Çare, oluşu ve tutkuyu kucaklayan **trajik yaşama** dönmek, hayatı olumlamaktır. Eleştirisi bütün felsefeye değil, **akılcı felsefeye** yöneliktir. **TYT 2025/25**

5) 20. Yüzyıl Akımları

Altı akım

SONUÇ VE YARAR

Pragmatizm

James, Dewey: düşüncenin değeri pratik sonucundadır; işe yarayan doğrudur

TYT 2022/12

ŞEYLERİN KENDİSİNE

Fenomenoloji

Husserl, Heidegger: ön yargıyı bırakıp bilince görüneni olduğu gibi kavramak

TYT 2022/15

DİLİN ÇÖZÜMLEMESİ

Analitik felsefe

Russell, Wittgenstein: felsefe sorunları dilin yanlış kullanımından doğar

TYT 2018/21

VAROLUŞ ÖZDEN ÖNCE

Varoluşçuluk

Kierkegaard, Sartre, Camus:
özgürlük, kaygı, sorumluluk

SEZGİ

Sezgicilik

Bergson: hayatı ve süreyi akıl
değil sezgi kavrar

OLGU VE DOĞRULAMA

Mantıkçı pozitivism

Viyana Çevresi: anlamlı önerme
deneyle doğrulanabilir

ÖSYM'nin 20. yüzyıl soruları

- Wittgenstein Tractatus'un ön sözünde felsefe sorunlarının **dilin mantığının yanlış anlaşılmasından** doğduğunu söyler: "Söylenebilen her şey açıkça söylenebilir; üzerine konuşulamayan konusunda susmak gerekir." Bu tutum onu **çözümleyici (analitik) felsefeye** yerleştirir. **TYT 2018/21**
- Pragmatizme göre bir düşüncenin anlamı ve doğruluğu **pratik sonuçlarındadır** (James: işe yarayan doğrudur). Günlük hayata etkisi olmayan soyut bir bilgiyle uğraşmayı gereksiz bulan tutum pragmatisttir. **TYT 2022/12**
- Fenomenoloji desteksiz kurgulara, hazır kavramlara ve başkalarının kanaatlerine karşı **"şeylerin kendisine"** dönmeyi ister. Bir şeyi başkalarının ne dediğine göre değil, kendine nasıl göründüğüne göre kavramak fenomenolojik tutumdur. **TYT 2022/15**
- Felsefe tarihi özne ile nesneyi çoğu zaman iki ayrı dünya saydı. Fenomenolojiye göre bu karşıtlık yoktur: bilinç her zaman bir şeyin bilincidir (**yönelimsellik**), nesne de ona yönelen bilinçten ayrı düşünülemez; öznenin olanaklarıyla biçimlenir. **TYT 2026/25**

6 ÖSYM'nin Kalıbı

Felsefe tarihi sorusunu çözmek

- 1 Filozofu çağına yerleştir: İlk Çağ doğa ve arkhe, Orta Çağ varlık ve inanç, modern çağ akıl ve yöntem, 20. yüzyıl dil, deneyim ve varoluş.
- 2 Arkhe sorularında maddeyi eşle: Thales su, Anaksimenes hava, Herakleitos ateş, Empedokles dört öge, Demokritos atom, Pythagoras sayı.
- 3 Göreceliği Sokrates'e değil sofistlere ver; Sokrates herkes için geçerli bilgiyi arar.
- 4 "Ulaşılamaz" sorusunda genellemeye dikkat: Nietzsche akılcı felsefeyi eleştirir, bütün felsefeyi değil.

ÖSYM'nin 14 sorusu

SORU	KİLİT NOKTA
Tractatus	Çözümleyici (analitik) felsefe. TYT 2018/21
Aydınlanma nedir?	Akla güven ve bilginin değeri. TYT 2020/14

Tümeller problemi

Ockham: tümel bir addır. TYT 2021/24

Annie Hall sahnesi

Sonuca ve yarara bakan pragmatizm. TYT 2022/12

Şeylerin kendisine

Başkasının kanaatine değil kendi deneyimine.

TYT 2022/15

Sokrates

Göreci değildir. TYT 2022/23

Anaksimenes

Hava ile ruh aynı. TYT 2023/22

Spinoza ve matematik

Ahlakta da adım adım ispat. TYT 2023/23

Platon ve doğa filozofları

Gerçeklik akılla kavranan idealarda. TYT 2024/23

Etika

Doğru yöntem, kesin ve mutlu eden bilgi.

TYT 2024/24

İlk Çağ ve Orta Çağ

Ontolojik yöneliş. TYT 2025/24

Trajik yaşam

Eleştiri akılcı felsefeye, bütün felsefeye değil.

TYT 2025/25

Anadolu'da felsefe

Özgür irade tartışılmadı. TYT 2026/14

Özne ve nesne

Nesne bilinçten ayrı düşünülemez. TYT 2026/25

7 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

ÖSYM'nin bu ünitadaki sorularda kurduğu tuzaklar. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

1 Wittgenstein'in Tractatus'u yararcılık ya da fenomenoloji değil, çözümleyici felsefedir.

TYT 2018/21

2 Kant'ın aydınlanması ahlak ya da seçme özgürlüğünü değil, akla güven ile bilginin değerini birleştirir.

TYT 2020/14

3 Ockham'a göre tümeller şeylerden ayrı var olmaz; hiç adil davranış olmadan var olan bir "adalet" realizmin görüşüdür.

TYT 2021/24

4 Sonuca ve yarara bakan tutum pragmatizmdir; her şeyin madde olduğunu söyleyen materyalizmle karıştırma.

TYT 2022/12

5 Fenomenolojik tutum başkalarının kanaatine ya da çoğunluğun onayına değil, şeyin kendi deneyimine dayanır.

TYT 2022/15

- 6 Bilgiyi ve değerleri göreceli sayan sofistlerdir; Sokrates herkes için geçerli, kesin bilgiyi arar. **TYT 2022/23**
- 7 Anaksimenes'in ruh öğretisi mitolojiye ya da iki ayrı töze değil, hava ile ruhun birliğine dayanır. **TYT 2023/22**
- 8 Spinoza'nın geometrik yöntemi hakikatten vazgeçip yöneme odaklanmak değil, ahlakta da kesinliğe ulaşma çabasıdır. **TYT 2023/23**
- 9 Platon'u doğa filozoflarından ayıran çokluğu savunması değil, gerçekliği duyuların ötesinde, idealarda aramasıdır. **TYT 2024/23**
- 10 Etika'nın tezi gerçek bilgiye birçok yoldan ulaşılması değil, kesin bilginin doğru yöneme bağlı olmasıdır. **TYT 2024/24**
- 11 Orta Çağ'ı İlk Çağ'dan ayıran çevre ya da bilgiye ihtiyaç değil, "Varlık nedir?" sorusuna yönelişidir. **TYT 2025/24**
- 12 Nietzsche'nin hedefi bütün felsefe değil, Sokrates ve Platon'dan beri süren akılcı gelenektir. **TYT 2025/25**
- 13 Anadolu'daki ilk filozoflar arkhe, değişim, bilginin imkânı ve varlığın mahiyetini tartıştı; özgür irade aralarında yok. **TYT 2026/14**
- 14 Fenomenolojide özne ile nesne kopuk değildir; nesne bilinçten ayrı düşünülemez. **TYT 2026/25**

8 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Thales'e göre arkhe sudur.	☐ D ☐ Y
2. Herakleitos'a göre değişim bir yanılsamadır.	☐ D ☐ Y
3. Demokritos'a göre evrenin ana maddesi atomlardır.	☐ D ☐ Y
4. Sokrates bilginin göreceli olduğunu savunur.	☐ D ☐ Y
5. Platon'a göre asıl varlık idealardır.	☐ D ☐ Y
6. Ockham tümellerin kendi başına var olduğunu savunur.	☐ D ☐ Y
7. Skolastik felsefe dinin doğrularını akılla temellendirmeye çalışır.	☐ D ☐ Y

8. Spinoza Etika'yı geometrik yöntemle yazmıştır.

☐ D ☐ Y

9. Kant'ın aydınlanma çağrısı "Aklını kullanma cesaretini göster!" sözüdür.

☐ D ☐ Y

10. Pragmatizme göre bir düşüncenin değeri pratik sonucundadır.

☐ D ☐ Y

11. Fenomenoloji özne ile nesneyi birbirinden tamamen kopuk sayar.

☐ D ☐ Y

12. Nietzsche akılcı felsefe geleneğinin savunucusudur.

☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** İlk filozof sayılır; Miletos.

2. **Y** Bu Parmenides'in görüşü; Herakleitos'a göre her şey akar.

3. **D** Bölünemez parçacıklar ve boşluk.

4. **Y** Görecelik sofistlerin; Sokrates herkes için geçerli bilgiyi arar.

5. **D** Duyular dünyası onların kopyasıdır.

6. **Y** Ockham nominalisttir: tümeller addır.

7. **D** En büyük temsilcisi Aquinalı Thomas.

8. **D** Tanımlar, aksiyomlar, önermeler.

9. **D** Latincesi: Sapere aude.

10. **D** James ve Dewey.

11. **Y** Nesne, ona yönelen bilinçle biçimlenir.

12. **Y** Bu geleneğe başkaldırır; hayatı olumlamayı savunur.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).